

ÕIGUSKANTSLER

Teie

nr

Tõnis Lukas
Minister
Haridus- ja Teadusministeerium
Munga 18
50088 TARTU

Õiguskantsler .06.2008 nr 7-9/080729/00804106

Märgukiri seoses õiguskantsleri kontrollkäiguga Puiatu Erikooli

Austatud härra minister

Minu nõunikud ja 3 erialaasjatundjat (2 lastepsühhiaatrit ja 1 psühholoog) teostasid 12.05.2008 õiguskantsleri seaduse (edaspidi ÕKS) § 19 lõike 1 § 20 lõike 2, § 27 lõike 2, § 33 ja § 34 lõike 1 alusel erakorralise etteteatamata kontrollkäigu Puiatu Erikooli, mis on Haridus- ja Teadusministeeriumi hallatav põhikool kasvatuse eritingimusi vajavatele õpilastele.

Õiguskantsleri nõunikud on Puiatu Erikooli külastanud ka mitmel korral varem, viimati 22.11.2007. Viimatinimetatud kontrollkäigul tuvastasid minu nõunikud mitmeid olulisi puudusi nii Puiatu Erikooli töös kui ka kasvatuse eritingimusi vajavate õpilaste koole puudutavas seadusandluses. Kontrollkäigu järel pöördus õiguskantsler ettepanekutega rikkumiste kõrvaldamiseks nii Puiatu Erikooli direktori, sotsiaalministri kui ka haridus- ja teadusministri poole.

Paraku jõudis minuni mitmetest erinevatest allikatest informatsioon, et minu nõunike poolt 22.11.2007 teostatud kontrollkäigu järel tehtud ettepanekuid rikkumiste kõrvaldamiseks ei olnud täidetud, ning et Puiatu Erikoolis rikutakse jätkuvalt laste põhiõigusi ja -vabadusi, mistõttu otsustasingi volitada oma nõunikke korraldama erakorralise etteteatamata kontrollkäigu Puiatu Erikooli.

Kontrollkäigu eesmärgiks oli kontrollida, kuidas on Puiatu Erikool täitnud 22.11.2007 kontrollkäigu järel tehtud õiguskantsleri ettepanekuid rikkumiste kõrvaldamiseks, ja kas laste põhiõigused ja -vabadused on käesoleval ajal Puiatu Erikoolis tagatud.

Kontrollimisel ilmnnes, et Puiatu Erikool ei ole õiguskantsleri ettepanekuid puuduste kõrvaldamiseks siiani täitnud, ning et Puiatu Erikoolis rikutakse jätkuvalt laste põhiõigusi ja -vabadusi. Selline olukord, kus järelevalvealune asutus õiguskantsleri ettepanekuid ei täida ning selle asutuse üle riiklikku järelevalvet teostav ministeerium ei suuda tagada põhiõiguste- ja vabaduste järgimist oma hallatavas asutuses, ei ole aktsepteeritav.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Õiguskantsler on rikkumiste kõrvaldamiseks Puiatu Erikoolis teinud korduvalt soovitusi ja ettepanekuid nii kooli direktorile kui ka haridus- ja teadusministrile. Juba 04.12.2003 läbiviidud kontrollkäigu õiendis, mille õiguskantsler saatis nii Puiatu Erikooli direktorile kui ka haridus- ja teadusministrile, märkis õiguskantsler, et eraldusruumi kasutamisel tuleb koolil kinni pidada alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud nõuetest. Seega ei järginud Puiatu Erikool alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud nõudeid eraldusruumi kasutamisel juba 2003. aastal.

22.11.2007 toimunud kontrollkäigul ilmnis, et Puiatu Erikoolis eiratakse eraldusruumi kasutamisel endiselt alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud nõudeid: eraldusruumi kasutatakse endiselt karistuslikul eesmärgil; õpilased ei viibi eraldusruumis koolitöötaja pideva järelevalve all, mistõttu ei ole eraldusruumis viibivatel õpilastel vajaduse korral võimalust kasutada tualetti; loomulike vajaduste rahuldamiseks olid õpilaste jaoks eraldusruumidesse paigutatud ämbrid. Kontrollkäigu tulemusena juhtis õiguskantsler taaskord nii kooli direktori kui ka haridus- ja teadusministri tähelepanu laste põhiõiguste ja -vabaduste rikkumistele Puiatu Erikoolis.

Paraku selgus 12.05.2008 läbiviidud erakorralisel etteteatamata kontrollkäigul, et ei kooli juhtkond ega haridus- ja teadusminister ei olnud õiguskantsleri märkuseid ega ettepanekuid piisavalt tõsiselt võtnud, sest ühtegi olulist puudust, millele õiguskantsler oma varasemates pöördumistes korduvalt tähelepanu on juhtinud, ei olnud kõrvaldatud.

Arvestades eeltoodut ei jäänud mul muud üle, kui kasutada mulle ÕKS § 35² lõikes 4 antud õigust teavitada soovitude ja ettepanekute mittetäitmisest avalikkust.

Käesolevale kirjale on lisatud õiguskantsleri kontrollkäigu kokkuvõte, milles on välja toodud kõik 12.05.2008 toimunud kontrollkäigul tuvastatud puudused. Kirjale on lisatud ka kolme kontrollkäigule kaasatud erialaasjatundja kokkuvõtted.

Siinkohal tahan olulisemad probleemid siiski kokkuvõtlikult ka eraldi välja tuua:

1. Eraldusruumi kasutamine

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikool on eraldusruumi kasutamisel rikkunud peaaegu kõiki alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud nõudeid. Samuti ei vasta Puiatu Erikooli eraldusruum sotsiaalministri 08.02.2002 määrusega nr 33 kinnitatud terviskaitse- ja ohutusnõuetele.

Õpilaste eespool kirjeldatud tingimustes hoidmise näol on tegemist ebainimliku ja alandava kohtlemisega. Samuti on eraldusruumis viibivate laste tervis ohtu seatud, kuna nad ei ole koolitöötaja pideva järelevalve all. Seetõttu ei saa lapsed vajadusel abi kutsuda ja eksisteerib ka oht enesevigastusteks.

Eeltoodust lähtudes, palun Teil tagada, et Puiatu Erikool järgiks eraldusruumi kasutamisel alaealise mõjutusvahendite seaduses sätestatud nõudeid. Samuti palun Teil astuda vajalikke samme selleks, et Puiatu Erikooli eraldusruumid vastaksid sotsiaalministri 08.02.2002 määrusega nr 33 kinnitatud terviskaitse- ja ohutusnõuetele.

2. Füüsiline ja vaimne vägivald

Kontrollimisel selgus, et koolikeskkond Puiatu Erikoolis ei ole turvaline ei seal õppivate laste ega ka koolis töötavate pedagoogide jaoks, kuna nii vaimne kui ka füüsiline vägivald on koolis

igapäevased. Vägivalla esinemist koolis märkisid nii õpilased kui ka koolitöötajad, kes mõnsid, et nad ei suuda vägivalda ohjeldada ega tagada kõigi õpilaste julgeolekut koolis.

Olukorra tõsidusest Puiatu Erikoolis oli võimalik aimu saada vesteldes ühe õpilasega, kelle elu ja tervis on nii tema enda kui ka koolitöötajate hinnangul erikoolis iga päev ohus, sest ta on sattunud ülejäänud õpilaste jõhkrate füüsiliste rünnakute ohvriks. Lisaks füüsilisele vägivallale peab see õpilane iga päev taluma ka vaimset vägivalda: solvanguid, mõnitamist, ähvardusi ja roppuseid. Kõnealuse õpilase solvamine, ähvardamine ja mõnitamine kaasõpilaste poolt leidis aset ka õiguskantsleri nõunike kontrollkäigu toimumise ajal. Kool ei suutnud tagada korda isegi sel ajal kui õiguskantsleri nõunik ja lastepsühhaater kõnealust poissi intervjuerisid, mistõttu tormasid teised õpilased ruumi, kus intervjuu toimus ja sõimasid ning ähvardasid intervjueritavat poissi.

Lisaks õpilaste omavahelisele vägivallale kaebasid enamik intervjueritud õpilastest ka koolitöötajate poolse vägivalla üle. Vestlustes märkisid mitmed õpilased, et kooli personal rakendab õpilaste suhtes sageli kergekäeliselt ja põhjendamatu jõudu. Konkreetseid kaebusi füüsilise vägivalla rakendamise osas esitati 8 koolitöötaja suhtes. Kolm õpilast esitasid ka kirjalikud avaldused konkreetsete juhtumite osas, kus koolitöötaja oli last väidetavalt löönud. Ka viitasid kooli kasvandikud juhtumitele, kus õpilastele ei pruukinud tagatud olla küllaldane abi või järelevalve.

Õiguskantsleri nõunike ja ekspertide kontrollkäigu eesmärgiks ei olnud niivõrd konkreetsete vägivallajuhtumite uurimine, kui koolis valitseva olukorra tuvastamine laiemalt ning seetõttu ei keskendunud intervjuudes ka üksikute vägivallajuhtumite detailidele. Samuti puudusid nii õiguskantsleri nõunikel kui ka kaasatud ekspertidel võimalused hinnata, kas Puiatu Erikooli õpilaste väited vägivallajuhtumite osas vastavad tegelikkusele või ei.

Kuid kuna minuni jõudnud informatsiooni alusel tõusetus mul kahtlus, et mitmete Puiatu Erikooli töötajate tegevuses võib esineda erinevate karistusseadustikus kirjeldatud kuritegude tunnuseid ja kuna õiguskantsleril endal puudub pädevus alustada ja läbi viia kriminaalmenetlust võimalike kuriteosündmuste osas, olin ÕKS §-i 35⁴ alusel kohustatud minule teatavaks saanud informatsiooni edastama pädevale uurimisorganile – riigi peaprokurörile.

Tuginedes viidatud õiguskantsleri seaduse sättele edastasin õpilaste avaldused koos tunnistajate allkirjadega ning intervjuude käigus kogutud teabe võimalike vägivallajuhtumite kohta riigi peaprokurörile kriminaalmenetluse alustamise vajaduse kaalumiseks.

Kokkuvõttes leian, et Haridus- ja Teadusministeeriumi poolse piisava abi ja juhendamise puudumine ning kooli juhtkonna oskamatus ja suutmatuse rakendada kohaseid abinõusid vaimse ja füüsilise vägivalla ennetamiseks, on viinud olukorrani, kus vägivald on Puiatu Erikoolis igapäevane nähtus.

Eeltoodust lähtudes palun Teil kontrollida, kas praegune kooli juhtkond suudab tagada koolis viibivate laste vaimse ja füüsilise turvalisuse ning tervise kaitse ning vajadusel astuda ise viivitamatult samme selleks, et laste turvalisus oleks Puiatu Erikoolis tagatud.

3. Õigus tervise kaitsele

Kontrollimisel selgus, et meditsiinitöötaja poolt väljakirjutatud ravimid on koolis turvatöötajate valduses, kes neid lastele ka jagavad.

On äärmiselt küsitav, kas lastele psühhiaatri poolt väljakirjutatud ravimite jagamine turvatöötajate poolt on laste tervise kaitse seisukohalt kõige parem lahendus. Ka mitmed intervjuueeritud õpilased märkisid, et ravimeid tuleb turvatöötajate käest ise küsida, ning et turvatöötajad ei anna ravimeid igal õhtul (näiteks konflikti korral turvatöötaja ja õpilase vahel). Selline praktika on aga laste tervise kaitse seisukohalt äärmiselt taunitav, sest psüühikahäirete ravi on keeruline ja aeganõudev protsess, mille eduvõimalused on väga väikesed, kui lapsed raviplaani kinni ei pea.

Kontrollimisel selgus, et eranditult kõigil SA Viljandi Haigla Jämejala psühhiaatrikliiniku lastepsühhiaatri poolt uuritud 26-1 Puiatu Erikooli õpilasel on käitumis- või psüühikahäire, mistõttu nad vajavad nii medikamentooset ravi kui psühhoteraapiat, mida kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolis ei ole aga võimalik lastele pakkuda. Samuti selgus, et kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kooli on suunatud vähemalt 5 vaimse alaarengu ja närvisüsteemi kahjustusega last, kes vajaksid toimetulekuks ja koolikohustuse täitmiseks oma erivajadusest tingituna hoopis individuaalset õppekava ja ravi.

Kooli külastanud psühhiaatri hinnangul oleks vältimatult vajalik ka personali psühhopaatoloogia alase teadlikkuse tõstmine. Nii kasvatajatele, õpetajatele kui ka turvatöötajatele oleks vaja korraldada sellekohane põhjalik koolitus.

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikoolil puudub meditsiiniline isolaator haigestunud laste jaoks. Kooli psühholoog kirjeldas juhtumit, kus ühel õpilasel diagnoositi peapõrutus ja arsti ettekirjutusel oleks laps pidanud nädal aega rahulikult lamama, kuid kuna koolil puudub meditsiiniline isolaator, pidi laps viibima oma toas, kus pärast õppetööd liikusid vabalt ringi ka kõik teised õpilased.

Leian, et kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste kool ei suuda käesoleval ajal tagada psüühikahäiretega õpilastele piisavat psühhiaatrilist abi ja nende rehabilitatsiooni soodustavat keskkonda. Meditsiinilise isolaatori puudumine Puiatu Erikoolis rikub aga kõigi kooli õpilaste õigust tervise kaitsele.

Kokkuvõtlikult tuleb märkida, et Puiatu Erikoolis ei ole tagatud õpilastele põhiseaduse § 28 lõikest 1 tulenev põhiõigus tervise kaitsele.

Eeltoodust lähtudes palun Teil Puiatu Erikooli direktoriga koostöös luua Puiatu Erikoolis vajalikud tingimused haigestunud õpilaste jaoks.

Samuti soovitan Teil sotsiaalministriga koostöös välja selgitada, kui palju õpib käesoleval ajal kasvatus eritingimusi vajavate õpilaste koolides vaimse alaarengu või psüühikahäiretega õpilasi, kes vajaksid lisaks kasvatus eritingimustele ka rehabilitatsiooniteenuseid ja ravi.

Samuti palun Teil koostöös sotsiaalministriga välja selgitada, kas ja kuidas on hetkel kehtiva regulatsiooni alusel võimalik praktikas tagada vaimse alaarenguga kasvatus eritingimusi vajavale õpilasele või kasvatus eritingimusi vajavale õpilasele, kellel on lisaks ka psüühikahäire, nii kasvatus eritingimused; vajalik ravi ja rehabilitatsiooniteenused kui ka võimetekohase hariduse ja sotsiaalsete oskuste omandamine.

4. Õigus haridusele

Kontrollimisel selgus, et Puiatu Erikoolis on moodustatud liitklass lihtsustatud õppekava järgi õppivatest lastest, kus õpivad koos 2; 3; 4; 5; 7 ja 9 klassi õpilased. Pedagoogide sõnul on sellises

liitklassis peaaegu võimatu tundi läbi viia, kuna õpilaste teadmised ja sotsiaalsed oskused on sedavõrd erinevad. Intervjueeritud pedagoogi sõnul ei ole ühel õpetajal võimalik samal ajal matemaatikat õpetada 2 klassi ja 9 klassi õpilasele. Sisuliselt oleks sellises lihtsustatud õppekava järgi õppivate laste liitklassis pedagoogi sõnul vaja iga õpilase jaoks eraldi abiõpetajat. See liitklass on pedagoogide hinnangul ka üheks õpilaste omavahelise vägivalda põhjuseks, kuna vanemad õpilased terroriseerivad seal nooremaid.

PGS § 25 lõige 3 sätestab, et kui kahe või enama klassi õpilaste arv kokku on 20 või alla selle, moodustatakse nendest õpilastest liitklass. Liita on lubatud 1.-4., 3.-6. ja 5.-9. klasse. Eelnevast nähtub, et liitklassi, kus õpivad koos 2; 3; 4; 5; 7 ja 9 klassi õpilased, ei ole PGS § 25 lg 3 lause 2 kohaselt lubatud moodustada.

Seega on Puiatu Erikool eiranud PGS § 25 lg 3 lauset 2 ning moodustanud liitklassi väga erineva vanuse ja teadmistega õpilastest, mistõttu on tekkinud olukord, kus liitklassis õppivate laste õigus haridusele ei ole tagatud.

Eeltoodust lähtudes palun Teil tagada, et Puiatu Erikool järgiks õppetöö korraldamisel põhikooli- ja gümnaasiumiseadust.

Palun mind teavitada hiljemalt 30 päeva jooksul käesoleva kirja kättesaamisest arvates, milliseid samme kavatsete astuda käesolevas märgukirjas ja kontrollkäigu kokkuvõttes välja toodud probleemide lahendamiseks.

Palusite oma 29.05.2008 kirjas nr 1.1 – 11/7887 informatsiooni nende koolitöötajate kohta, kelle suhtes õpilased füüsilise vägivalda kasutamise pärast kaebusi esitanud on, et saaksite hinnata nimetatud isikute vahetust õppe- ja kasvatustööst kõrvaldamise vajadust.

Nagu ma eespool juba selgitasin, ei olnud minu nõunike kontrollkäigu eesmärgiks konkreetsete vägivaldajuhtumite uurimine, samuti puudusid nii minu nõunikel kui ka kaasatud ekspertidel võimalused hinnata, kas Puiatu Erikooli õpilaste väited vägivaldajuhtumite osas vastavad tegelikkusele või ei. Kuid kuna minuni jõudnud informatsiooni alusel tõusetus mul kahtlus, et mõnede Puiatu Erikooli töötajate tegevuses võib esineda erinevate karistusseadustikus kirjeldatud kuritegude tunnuseid, olin ÕKS §-i 35⁴ alusel kohustatud minule teatavaks saanud informatsiooni edastama pädevale uurimisorganile – riigi peaprokurörile.

Leian, et antud juhul tuleb lähtuda PS § 22 lõikes 1 sätestatud süütuse presumptsioonist. PS § 22 lõike 1 kohaselt ei tohi kedagi käsitada kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Seetõttu leian, et distsiplinaarmeetmete rakendamine kõigi nende koolitöötajate suhtes, kelle tegevuse suhtes lapsed kaebusi esitanud on, oleks käesoleval hetkel ennatlik.

Võimalike vägivaldajuhtumite uurimiseks Puiatu Erikoolis on Lõuna ringkonnaprokuratuur alustanud kriminaalmenetluse. Kriminaalmenetluse seadustiku § 141 lõike 1 kohaselt kõrvaldatakse kahtlustatav või süüdistatav ametist prokuratuuri taotlusel eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel, kui ta edasi töötades võib jätkuvalt toime panna kuritegusid või kui ta edasitöötamine võib kahjustada kriminaalmenetlust. Seega leian, et kehalises väärkohtlemises kahtlustatavate koolitöötajate ametist kõrvaldamise taotluse esitamise vajalikkuse hindamine on käesoleval ajal Lõuna prokuratuuri pädevuses. Teie saate võimalikke vägivaldajuhtumeid Puiatu Erikoolis ära hoida sel viisil, et teostate pidevat riiklikku järelevalvet kooli tegevuse üle.

Kokkuvõtteks tahan veelkord juhtida Teie tähelepanu vajadusele viia võimalikult kiiresti läbi erikoolide süsteemi põhjalik reform. Puiatu Erikooli kontrollkäik oli järjekordne ilmekas näide sellest, et hetkel olemasolev süsteem ei toimi, ning et kool, kus kõrvuti tervete lastega õpivad ka vaimse alaarengu ja psüühikahäiretega lapsed, ning kus õpilased erinevad oluliselt nii oma vanuse (10-17 aastased) kui ka sotsiaalse tausta poolest, ei täida talle seadusandja poolt püstitatud ülesannet, milleks on kaasabi osutamine alaealise õiguserikkuja resotsialiseerumisele ning alaealise järgnevate võimalike õiguserikkumiste ennetamine.

Erikoolides õppivate laste ja ka erikoolides töötavate pühendunud inimeste huvides loodan, et Haridus- ja Teadusministeerium suudab koostöös teiste asjassepuutuvate riigiasutustega viimaks ometi välja töötada riikliku kontseptsiooni erikoolide arengu osas ning sellest kontseptsioonist lähtuvalt valmistada ette ka vajalikud seaduseelnõud muudatuste elluviimiseks erikoolide tegevust reguleerivates õigusaktides.

Lugupidamisega

Indrek Teder

Lisa: Kokkuvõtte õiguskantsleri kontrollkäigust Puiatu Erikooli 11 lehel 1 eks
Psühhiaater Piret Visnapuu kokkuvõtte 2 lehel 1 eks
Psühhiaater Piret Aaviku kokkuvõtte 1 lehel 1 eks
Psühholoog Tiiu Meres`i kokkuvõtte 3 lehel 1 eks

Koopia teadmiseks: Riigikogu kultuurikomisjon
Riigikogu sotsiaalkomisjon
justiitsminister

Andres Aru 693 8433
E-post: andres.aru@oiguskantsler.ee